INDIA@75

आजादी का अमृत महोत्सव

Impact Factor -7.675(SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Referred Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

DECEMBER - 2021, ISSUE No.- (CCLXXXIII) 331

'RETROSPECTING 75 YEARS OF INDIA'S INDEPENDENCE'

Jointly Published By

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College, Wadner

Tah. Hinganghat, Dist. Wardha (Maharashtra) 442307. &

Aadhar Social Research & Development Training Institute, Amravati.

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social Research & Development Training Institute, Amravati

Editor
Dr. Naresh A. Bhoyar
Director of Phy. Edu.
Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College, Wadner. Dist. Wardha

Executive Editor
Dr. Uttam B. Parekar
Principal
Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College, Wadner. Dist. Wardha

For Details Visit : www.aadharsocial.com

Aadhar Publication

23.	राजकीय संस्कृती: व्यापकतेकडून संकुचिततेकडे डॉ. अरविंद सोमनाथे	87
24.	भारतीय लोकसंख्या, पर्यावरण आणि प्रदूषण प्रा. वंसता सिताराम वंजारी	91
25.	मानवी हक्क आणि भारतीय संविधान प्रा. दिगंबरकुमार प्रल्हादराव लांडगे	95
26.	स्वातंत्र्योत्तर भारतातील स्त्री चळवळींची समीक्षा आरती एम. देशमुख	98
27.	भारतीय संसदीय लोकशाही व राजकीय पक्ष डॉ. विनोद मारोतराव मुडे	105
28.	सतारा जिल्हयातील सन १९४२ च्या चळवळीतील स्वातंत्र्य लढा प्रा. डॉ. अनिल शिवाजी टिके	110
29.	मानवी हक्क आणि भारतीय संविधान प्रा. डॉ. संभाजी तनपुरे	113
30.	स्वातंत्र्योत्तर भारताची अमृत महोत्सवी राजकीय वाटचाल डॉ. श्रीनिवास भोंग	119
31.	भारतातील लोकसंख्या पर्यावरण आणि प्रदुषण प्रा.धनंजय पां. गिऱ्हेपुंजे	124
32.	स्वातंत्र्योत्तर काळातील भारतातील पंचवार्षीक योजनाचा आढावा डॉ. विठ्ठल घिनमिने	127
33.	भारतातील नक्षलवाद व मानवाधिकार : एक मागोवा प्रा. मनोज के. सरोदे	133
34.	नक्षलवादी चळवळीची कार्यपध्दती प्रो.मनोहर रामचंद्र चौधरी	137
35.	भारतीय समाज व लिंग भेद– स्वातंत्र्योतर कालखंड प्रा. डॉ. अल्का सोमवंशी	142
36.	बालकांमधील कुपोषणाबाबत गर्भवती मातांची जागरुकता: एक अध्ययन प्रा. डॉ. रोहिणी दि. मेश्राम	146
37.	स्वातंत्र्योत्तर भारतातील ग्राम दुर्देशेची कारणे–राष्ट्रसंताचे पोवाडे डॉ. प्रवीण कारंजकर	150
38.	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण-२०२०: स्वरूप आणि आव्हाने डॉ. संदिप काळे	155
39.	महात्मा गांधी व त्यांच्या राजकीय जीवनाचा प्रारंभ प्रा. डॉ. त्रिंबक भिमराव राजदेव/ प्रा. स्नेहलता अशोक थिटमे	161
40.	स्वातंत्र्यपूर्व/स्वातंत्र्योत्तर काळातील भारतीय विचारवंत, समाजसुधारक, क्रांतिकारी, राजकीय नेत्यांचे कार्य व भूमिका प्रा. रिता द. वाळके (डंभाळे)	164
41.	महात्मा गांधी: ग्रामस्वराज्य एक अभ्यास प्रा. डॉ. अविनाश पांचाळ	172
42.	उदारीकरण, खाजगीकरण आणि जागतिकिकरणाची ३० वर्षे प्रतिक गोकुलदास ठाकरे	175
43.	भारतातील ग्रामीण विकास योजना डॉ. गजानन रा. सोमकूंवर	182
44.	मानवाधिकार आणि आंतरराष्ट्रीय संरक्षण : एक चिकित्सक अध्ययन डॉ. सुभाष दौलतराव उपाते	187
45.	स्वातंत्र्योत्तर काळातील भारतात स्थापन झालेले राजकीय पक्ष: कार्य भूमिका व योगदान प्रा. विनोद महादेवराव पुनवटकर	192
46.	भारतीय संविधानातील प्रास्ताविका व मूलभूत कर्तव्य आणि दहशतवाद प्रा. डॉ. उमेशकुमार पी. शहारे	196

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor - (SJIF) -7.675, Issue NO, 331(CCCXXXI)
ISSN : 2278-9308
December, 2021

''मानवाधिकार आणि आंतरराष्ट्रीय संरक्षण'' : एक चिकित्सक अध्ययन

डॉ. सुभाष दौलतराव उपाते
सहयोगी प्राध्यापक राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख आदर्श कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, देसाईगंज (वडसा), जि. गडचिरोली

''परिवर्तन में छुपा हुआ है, जीवन का सम्पूर्ण विकास।
यह शास्वत है, शास्वत है यह, यह शास्वत का चिर विश्वास।।
आज अमन का गीत सुना दो, और नूतन परिवर्तन का।
प्रकृति—नही की चिरलीला मे, अवगुंठित आवर्तन का।।''

प्रस्तावना :

महासभेच्या तिसऱ्या सत्रात १० डिसेंबर १९४८ ला मानवाधिकाराची आंतरराष्ट्रीय घोषणा आज ''मनवाधिकारांचे मॅग्नाकार्टा'' या नावाने ओळखली जाते. घोषणेला सर्वांनी मंजूरी देणे म्हणजे व्यक्तीच्या अधिकारांचे त्यांचे स्वातंत्र्यच मूळ आधार आहे. मानवी जीवनाची श्रेष्ठता शांततापूर्ण आणि सुरक्षित वातावरणात आहे. त्याशिवाय न्यायपूर्ण, समान स्तरावरील निरोगी समाजाची निर्मीती व विकास शक्य नाही. मानवाधिकारामुळे आपण एक—दुसऱ्याचा सन्मान करून एकमेकांसोबत रहावे. हे अधिकार मागायचे नसतात तर त्याप्रती असलेले उत्तरदायित्व पार पाडायचे असते. मानवाधिकारात सहकार्य व संसुचनाची व्यवस्था नाही तर ते सभ्य समाजाचे व्याकरण म्हणजे सुख, शांती आणि समृद्ध भविष्यकाळाची अनिवार्य बाब आहे.''[१] मानवाधिकारात ''काय योग्य आणि काय अयोग्य'' या कार्याची गोळाबेरीज नसते. तर व्यक्तींच्या संबंधांमध्ये नितिमूल्य आणि दृष्टीकोण प्रदान करण्याची शक्ती आहे. जर ते स्थानिक संस्कृती, परस्पर संबंध आणि तत्वदानात मिसळतात तर ते मानवी जीवन तयार करते व विकासीत करते. सामान्यत: व्यक्तीच्या प्रतिष्ठावान आणि स्वतंत्र अस्तित्वासाठी मानवाधिकार सहाय्यभूत ठरते.''[२]

अधिकारांच्या संदर्भाने विकासक्रमाचा परिणाम, मानवी इतिहासात व्यक्तीची प्रतिष्ठा व सन्मान वाढविण्याचे प्रयत्न, राज्याची एकाधिकारशाही व त्यांचे मानवावरील अत्याचार, ते संपविण्यासाठी घेतलेला शस्त्रांचा आधार, या घडामोडींना कोणत्याही प्रकारचा आंतरराष्ट्रीय आधार प्राप्त नव्हता. मानवाधिकार मुळात व्यक्ती व राज्य, व्यक्ती व समुदाय यांच्यातील संबंध सुरक्षित ठेवण्यासाठी राज्याच्या विरूद्ध सुरक्षा कवच आहे. उदा. १८ व्या शतकाच्या उत्तरार्धात स्वातंत्र्य हा विषय चर्चिला गेला. अमेरिकेचे १७७६ मधील वर्जीनिया अधिकारपत्र व घोषणामुळे विस्तार व संरक्षणाची गरज विचारार्थ बाब ठरली. फ्रान्सचे १७८९ चे घोषणापत्र आणि १७९१ मध्ये अमेरिकन संविधान संशोधन हे पाऊल महत्वाचे ठरते.

मुळ शब्द : मानवाधिकार, व्यक्तीप्रतिष्ठा, समुदायकल्याण, शोषणनिषेध.

उद्दिष्टे :

१. आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील मानवाधिकाराची परिभाषा करणे.
२. आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील वैचारीक अध्ययन करणे.
३. व्यक्तीच्या प्रतिष्ठेत मानवाधिकाराचे अध्ययन करणे.

अमेरिकेच्या स्वातंत्र्य घोषणेत स्पष्ट म्हटले की, ''व्यक्ती अपृथक करणीय अधिकारसंपन्न आहे. त्यांच्याकडुन ते अधिकार परत घेतले जाऊ शकत नाही, कारण ते व्यक्तीला सरकारने दिलेले नसून तो जन्मापासूनच घेवून आला व तो त्यांना गमावू शकत नाही.''[३] २० व्या शतकात मानवाधिकाराची समस्या राष्ट्राचे स्वनिर्माण, स्वातंत्र्य, मानवाधिकारांच्या उल्लंघनाला विरोध, परसपर सहकार्य व संरक्षण, पहिल्या महायुद्धादरम्यान सामुहिकपणे झालेले अधिकारांचे उल्लंघन, युद्धानंतर युद्धातील अपराधी, युद्धबंदी आणि अल्पसंख्यांकांबाबत भाषीक, धार्मीक, राजकीय अधिकारांचे संरक्षण या बाबत प्रश्न उद्‌भवले. नंतर आंतरराष्ट्रीय सहकार्याची भावना वाढीस लागली. मानवीय सद्‌भावनेतून सहकार्याची खात्री, शारीरिक व मानसिक शक्तीचे सकारात्मक स्वरूप यावे व व्यक्तीला एक व्यक्ती म्हणून त्याचे मानवी अधिकार त्याला मिळावे. ह्य्ज व्या शतकाच्या दुसऱ्या दशकाच्या शेवटी शांतता संधी करणे, व्हर्साय संधीच्या माध्यमातून 'राष्ट्रसंघ' स्थापना, परिणामी सहकार्याला संस्थात्मक व